

8. Колодзько Г.ж. Відновлення України потребує списання боргу та допомоги ЄС та Китаю. *Фінансовий часопис*. 8 квітня 2022 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rtvi.com/stories/kto-zhdet-cho-dadut-dengi-tot-idiot-cho-budet-s-ekonomikoy-ukrainy-posle-spetsoperatsii/>

Бажал Ю.М.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
д.е.н., проф., завідувач кафедри економічної теорії

ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Запровадження в Україні інноваційної моделі економічного розвитку висуває нові вимоги до галузі вищої освіти, суть яких полягає у тому, що ця сфера повинна масштабно створювати науково-технологічні інновації, які стали результатом вагомих здобутків науково-дослідної діяльності та кооперації з бізнесовими структурами. Така кардинальна трансформація університетського менеджменту повинна бути пов'язана зі зміною концептуальної візії на роль і функції сучасних ЗВО. В інноваційному циклі вони сьогодні виконують роль початкової та проміжної стадій і, як показують наші дослідження, практично не обслуговують заключну стадію цього циклу – інноваційну, коли відбувається комерціалізація здобутих нових знань. Саме вихід на заключну стадію інноваційного циклу перетворює ЗВО на підприємницькі університети.

Необхідність розбудови підприємницьких університетів була науково обґрунтована концепцією моделі управління інноваціями «Потрійна спіраль» [1]. Методологічна сутність цієї теорії та відповідних практичних проблем її впровадження в Україні були розкриті нами в статті [2]. Важливість розбудови та роль дослідницьких та підприємницьких університетів розкривались в наукових публікаціях О. Жилінської [3], І. Новікової [4], М. Ситницького [5]. Проте в Україні залишається малодослідженою проблема трансформації дослідницьких університетів у підприємницькі. Проведений нами аналіз показує, що в управлінні сферою вищої освіти практично відсутні критерії оцінки функціонування ЗВО, які засвідчували би результати їхньої підприємницької діяльності.

Оцінка інноваційного потенціалу ЗВО України може здійснюватися за наявною статистикою патентної активності, де фактично висвітлюються стадії інноваційного циклу, які представлені індикаторами: кількістю отриманих патентів, винаходів, корисних моделей та промислових зразків [6]. Ці індикатори практично віддзеркалюють потенціал інноваційності українських університетів, але вони показують український незадовільний стан за критеріями комерціалізації своїх наукових досягнень. Так, українські ЗВО не вносять свій внесок у фінальну стадію інноваційного циклу – впровадження науково-технологічних розробок у практику. Про це свідчать дані про відсутність у ЗВО такого результату, як розробка промислових зразків, що означає обмаль діяльності з комерціалізації своєї патентної та винахідницької активності, а також науково-технологічних розробок. У 2022 році з 266 ЗВО, які обстежувались Держпатентом, жоден не мав виготовлених промислових зразків. Зрозуміло, що це частково обумовлено війною та військовим станом, але у попередні роки ситуація за цим індикатором була майже подібною [6]. Це означає, що дослідницька робота в українських університетах не завершується стадією комерціалізації, а відтак сфера вищої освіти мало генерує інновацій.

Такий стан речей демонструє серйозну кризу української системи вищої освіти. Відсутність економічної мотивації виконувати науково-дослідну роботу, яка орієнтована на фінальну стадію інноваційного циклу – виробниче впровадження отриманих наукових результатів, гальмує діяльність і на наукових стадіях цього циклу. Про це свідчить один з надважливих індикаторів наукової діяльності ЗВО – кількість отриманих патентів. Перше місце за цим критерієм в 2022 році зайняв Національний університет біоресурсів і природокористування України з 65-ма отриманими патентами. Загальноновизнаний науково-технологічний університет-лідер – НТУ України «Київський політехнічний інститут ім. І.Сікорського», мав тільки 26-ть отриманих

патентів і тільки 9-те місце в рейтингу за цим показником. Порівняємо це з даними про існуючий науково-технологічний потенціал цього університету, який складається з 14 факультетів, 10 навчально-наукових інститутів, декількох науково-дослідних інститутів і наукових центрів, професорсько-викладацький склад налічує біля 2000 професорів та доцентів [7].

Для більш конкретного розгляду вищезазначеної ситуації ми згрупували названі індикатори Держпатенту за 2022 рік для тих українських університетів, які були визначені М.Ситницьким на базі аналізу динаміки рейтингування провідних університетів світу як найбільш перспективні та конкурентоздатні українські університети [5]. Для цієї класифікації також ним був застосований критерій ідентифікації університетів як дослідницьких – вони в 2009–2014 рр. мали статус дослідницького університету. В таблиці 1 представлені ці університети з даними індикаторів стадій інноваційного циклу в 2022 році. Як видно, навіть найбільш перспективні дослідницькі університети України важко віднести до інноваційних університетів.

Таблиця 1. Індикатори стадій інноваційного циклу в 2022 році для найбільш перспективних і конкурентоздатних українських університетів, визначених М. Ситницьким [5].
В таблиці не показані три ЗВО, по яких немає даних.

Рейтинг М.Ситн ицького	ЗВО	Кількість отриманих патентів	Винаходи	Корисні моделі	Промислові зразки
1	Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"	26	3	23	0
2	Національний університет "Львівська політехніка"	40	7	33	0
3	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	12	2	10	0
4	Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого	0	0	0	0
5	Львівський національний університет імені Івана Франка	13	3	10	0
6	Національний університет біоресурсів і природокористування України	65	24	41	0
7	Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут"	43	8	35	0
8	Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна	23	4	19	0
9	Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана	0	0	0	0
10	Національний авіаційний університет	1	0	1	0
11	Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля	20	1	19	0

Джерело: складено автором за [5] і [6].

Виконаний нами аналіз інноваційного потенціалу ЗВО України за індикаторами окремих стадій інноваційного циклу показав, що вони не забезпечують комерціалізацію своїх винаходів і науково-технологічних розробок у вигляді промислових зразків. Це можна вважати серйозним управлінським гальмом на шляху перетворення українських дослідницьких університетів у

підприємницькі університети. Вихід з цієї кризової ситуації може бути здійснено через запровадження в Україні моделі управління інноваціями «Потрійна спіраль».

Література

1. Etzkowitz, H. (2008). *The Triple Helix: University–industry–government innovation in action*. New York and London: Routledge. ISBN: 978-0-415-96451-7.
2. Бажал Ю.М. (2015). Розвиток інноваційної діяльності у знаннєвому трикутнику "державна – університети – промисловість". *Економіка і прогнозування*, 1:76-88. <https://doi.org/10.15407/eip2015.01.076>
3. Жилінська О.І. (2014). Університет: генеза ідеї та трансформація діяльності від класичної до інноваційної моделі // *Ідея Університету: сучасний дискурс : монографія* / за ред. Л. В. Губерського, А. С. Філіпенка. К.: ВПЦ "Київський університет". С. 153–197.
4. Новікова І.Е. (2019). Активізація технологічного трансферу в дослідницьких університетах: теорія та практика : монографія / І.Е. Новікова – Кам'янець Подільський. – 512 с. ISBN 978-617-620-309-4
5. Ситницький М. В. (2020). Міжнародний конкурентний потенціал дослідницьких університетів України. *БІЗНЕСІНФОРМ* № 3 '2020. – С. 170-181.
6. Євро Освіта <https://euroosvita.net/index.php/?category=1&id=7740>
7. КІП: https://kpi.ua/kpi_faculty

Бардадим Т.О.

Інститут кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України,
к.ф.-м.н., ст.н.сп.

Ніколенко Д.І.

Інститут кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України,
н.сп.,

Пустовойт М.М.

Інститут кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України,
н.сп.

ПРО СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ

Забезпечення економічної безпеки – діяльність дуже багатостороння. Вона вимагає постійного відстеження потенційних ризиків та розробку заходів з їх подолання. Як приклади можна навести документи [1–3], де відслідковується вплив найбільших ризиків для України.

У документі [1] проаналізовано безпосередні наслідки російської агресії, що приводять до суттєвого погіршення соціально-економічного становища вразливих верств населення, зростання обсягів державного боргу та видатків на його обслуговування, зменшення трудового потенціалу внаслідок інтенсивних процесів міграції населення та втрат цивільного населення внаслідок бойових дій, значного погіршення стану довкілля, забезпечення продовольством тощо. Втім, навіть перелік таких ризиків є більш-менш очікуваним як для країни, що стала жертвою агресії. Слід зауважити, що робота з аналізу та вивчення можливих шляхів запобігання в Україні ведеться постійно, і прикладом результатів такої роботи може служити книга [2], де висвітлено цілу низку питань, пов'язаних з оцінкою енергетичної безпеки країни.

Уважно відслідковуються потенційні ризики і в Євросоюзі [4]. Зокрема, у цьому документі виділено декілька груп ризиків, які найімовірніше можуть скласти загрозу економічній безпеці Євросоюзу. Ризики для стійкості ланцюжків поставок, включаючи енергетичну безпеку можуть привести до стрибків цін, недоступності або дефіциту критично важливих продуктів або засобів виробництва в ЄС, зокрема тих, що необхідні для стабільного і диверсифікованого енергопостачання та фармацевтики.

Ризики для фізичної та кібернетичної безпеки критичної інфраструктури такої, як виробництво електроенергії, експлуатація трубопроводів, підводних кабелів, транспортних,